

DIVERSITAT AFECTIVA I SEXUAL DES D'UNA ÒPTICA *QUEER*

*La importància de visibilitzar les diferents maneres d'entendre la sexualitat
en l'ambient educatiu a través del trencament del concepte de gènere*

Treball Final de Grau
Grau en Pedagogia

Autora: Laura Ruiz Castillo
Tutor: David Pujol
Promoció 2016-2020

A la meva mare Loli, que ha estat el pilar de la meva vida, i al meu pare Antonio que m'ha demostrat cada dia que un pare no és aquell que porta la teva sang. Amb ells ho he compartit tot i han estat sempre, incansables.

A les meves tietes, Bea i Menchu, que gràcies a elles he après que l'amor no entén de sexe ni de gènere.

Us estimo.

A les meves nenes que sense elles aquest procés no hagués estat possible, us porto tatuades a la pell per sempre.

I als homes de la meva vida que, des del cel, m'empenyen a seguir endavant i em donen ales per continuar volant.

Gràcies.

Índex

1. INTRODUCCIÓ I MOTIVACIÓ	5
2. OBJECTIUS DEL TREBALL	7
3. APROXIMACIÓ TEÒRICA	8
4. CONTEXTUALITZACIÓ	11
4.1 DIVERSITAT AFECTIVOSEXUAL I EDUCACIÓ	11
4.2 EL GÈNERE, LA IGUALTAT I LA DIVERSITAT A LES LLEIS D'EDUCACIÓ DE LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA FINS A L'ACTUALITAT	12
4.3 EL GÈNERE, LA IGUALTAT I LA DIVERSITAT AL CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA CATALÀ	16
5. RECURS FORMATIU	21
5.1. MALETA PEDAGÒGICA <i>QIR</i>	21
5.2 DESTINATARIS	21
5.3 OBJECTIUS	22
5.4 METODOLOGIA	22
5.5 CONTINGUT	23
5.6 AVALUACIÓ	42
6. APORTACIÓ AL BAGATGE DE CONEIXEMENT DE PEDAGOGIA	43
7. GLOSSARI	45
8. REFERÈNCIES	46

RESUM

Aquest treball és, d'una banda, un estudi d'investigació que pretén conèixer de quina manera es treballa la diversitat afectivosexual a l'ambient educatiu a través de l'anàlisi de les Lleis d'Educació Espanyoles des de la transició democràtica fins a l'actualitat i des del currículum d'Educació Secundària de Catalunya. I, d'altra banda, un recurs formatiu que trenqui amb el concepte de gènere que determina la manera d'entendre la diversitat afectivosexual en l'ambient educatiu i ofereixi, als docents, estratègies educatives i eines per treballar des d'una perspectiva *queer*.

PARAULES CLAU: Sexualitat, educació, gènere, *queerisme*, currículum.

ABSTRACT

My work is on the one hand a research study that aims to know how the affective-sexual diversity is worked in the schools through the analysis of Spanish Education Laws from the democratic transition period to the current moments, and from the Secondary Education curriculum of Catalonia. On the other hand, is a training resource that breaks with the concept of gender that determines the way of understanding affective-sexual diversity in the educational environment and offer teachers educational strategies and tools to work from a *queer* perspective.

KEYWORDS: Sexuality, education, gender, *queerism*, curriculum.

1. INTRODUCCIÓ I MOTIVACIÓ

Avui en dia vivim en una societat que parla de diversitat afectivosexual d'una manera molt oberta, reconeixent que els tabús del passat envers les diferents maneres d'entendre l'afecte, l'amor i la sexualitat han quedat enrere. Gran part de la societat parla amb normalitat dels col·lectius LGTB, els mitjans de comunicació promocionen noves formes d'amor i família i les polítiques socials reconeixen els seus drets i legitimen les seves pràctiques. Tanmateix, encara se segueixen presenciant conductes discriminatòries en termes d'igualtat, s'invisibilitzen col·lectius i es mantenen patrons relacionals que marginen col·lectius i contrasten amb el que, com a país, prediquem.

Com a éssers socials, durant la nostra experiència vital, l'establiment de vincles amb altres persones ens fan sentir part de la societat. L'habilitat comunicativa juga un paper molt important a l'hora d'establir aquestes relacions i crear vincle. Però, malauradament, hi ha moments a la vida en què expressar la relació o el vincle que tenim amb una persona pot suposar el rebuig de la societat.

Des de petita, m'he criat en una família de tres mares. Sí que he tingut un pare, però la seva figura sempre ha estat absent. Parlo de tres mares perquè gràcies a l'ajuda d'una parella de lesbianes, la meva mare va poder tirar endavant una filla. Una parella de dones que van haver de marxar d'un poble d'Andalusia sense res, perquè l'homosexualitat suposava una deshonra per la família i que m'han ensenyat que l'amor supera l'odi i que aquest no entén de sexe ni de gènere. Vaig créixer amb la naturalitat que suposa viure amb tres dones que s'estimen incondicionalment i que no s'amaguen a l'hora de fer-se petons. Encara ara, quan explico la meva infància o faig referència a la manera en què jo concebo l'amor, sento el rebuig d'algunes persones. Això m'ha demostrat que sota la imatge de pluralitat i diversitat que vol donar la societat, encara es segueixen amagant i perpetuant models culturals que generen discriminació vers les diferents formes d'entendre l'amor o les relacions afectivosexuals. Tanmateix, el que em va empènyer a voler treballar sobre la diversitat afectivosexual en l'ambient educatiu va ser una situació que es va produir durant el meu període de pràctiques als Serveis Educatius del Maresme, concretament a l'EAP B-24 Alt Maresme, on es va produir una denúncia d'assetjament escolar per motius LGTB-fòbics.

El meu tutor de pràctiques va rebre la trucada del director d'un dels centres que ateníem en la qual ens comunicava que una família havia interposat una denúncia contra un

alumne del centre per motius d'assetjament. En un primer moment totes les alarmes es varen activar, només teníem coneixement del nom de l'alumne i del motiu de l'assetjament però s'havia d'intervenir de manera ràpida per tal que la situació no s'agreugés. El primer que vàrem fer va ser convocar l'equip directiu del centre i l'equip docent que treballava amb aquells alumnes per tal d'investigar si havien evidenciat algun tipus de conductes discriminatòries contra aquell alumne. Després de veure les reaccions dels docents davant les preguntes que els fèiem i algunes de les respostes que donaven, vaig entendre el perquè de moltes conductes discriminatòries. Com havien de respectar la diferència els alumnes, si els mateixos docents invisibilitzaven conductes opressores i fins i tot ells contribuïen a provocar-les? D'aquella experiència en vaig extreure, d'una banda que era necessari que a les escoles es parlés d'amor, afecte i sexualitat més enllà de la condició biològica i de l'altra que era necessari que els docents es formessin per entendre de quina manera el tractament que fem del gènere contribueix a generar desigualtats i discriminacions. És per aquests motius, que tinc interès per analitzar de quina manera es treballa la diversitat afectivosexual en l'ambient educatiu, però també d'intentar donar orientacions al professorat per treballar de manera transversal aquest tema a partir del trencament del concepte de gènere.

Aquest treball s'estructura de la següent manera: una primera part d'aproximació teòrica al concepte de diversitat afectivosexual, identitat i sexualitat, lligada a l'aparició d'una nova pedagogia transformadora derivada de la teoria *queer*. Seguidament es dona lloc a una anàlisi contextual sobre el tractament que es fa de la diversitat afectiva, sexual i de gènere a les escoles, analitzant d'una banda en les lleis d'educació espanyoles des de la transició democràtica fins a l'actualitat i de l'altra en el currículum d'educació secundària obligatòria català. Per últim s'inclou una proposta de recurs formatiu i alhora preventiu per a treballar la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva *queer* en l'ESO.

2. OBJECTIUS DEL TREBALL

Com a futura pedagoga crec que l'escola té un paper important a l'hora de donar resposta a les diverses qüestions que s'esdevenen durant la nostra etapa educativa i que té com a missió preparar-nos per afrontar les futures. Encara que sempre s'ha dit que la tasca educativa no és exclusiva de la institució escolar, és un espai on passem molt de temps i en el qual conformem part de la nostra identitat social. És cert que l'escola se'ns presenta com un espai segur, lliure de prejudicis i en què tothom és tractat igual però la veritat és que segons Feu i Abril (2020) "alguns estudis realitzats a Espanya indiquen que la falta de formació i l'existència d'estereotips en la mentalitat del professorat són obstacles per implementar aquesta igualtat"(p.5). D'aquesta qüestió sorgeix el meu interès per analitzar el tractament del gènere que s'usa a l'escola i el significat que se li dona a l'hora de relacionar-nos.

En base això, aquest treball té per objectiu principal donar eines als docents per identificar les desigualtats que genera l'escola al voltant dels estereotips construïts a través del gènere i oferir-los eines per treballar la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva *queer*, promocionant una valoració positiva de la diferència. Aquest objectiu general es divideix en els següents blocs:

- Fer una aproximació teòrica a la perspectiva *queer* per poder entendre quines dinàmiques s'estableixen entre el sexe i el gènere per comprendre com es reproduïxen els estereotips i es fomenten les desigualtats.
- Analitzar de quina manera es treballa el concepte de diversitat afectivosexual i de gènere en les lleis d'educació des de la transició democràtica a Espanya fins a l'actualitat.
- Analitzar de quina manera es recull la diversitat afectivosexual en el currículum d'educació secundària català.
- Crear una Maleta Pedagògica per tal d'oferir recursos i eines als docents perquè puguin treballar la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva *queer* de manera transversal en les diverses àrees de coneixement.

3. APROXIMACIÓ TEÒRICA

A l'hora de buscar informació respecte al tractament del gènere, el concepte de diversitat i el de sexualitat, hi ha articles, treballs, tesis, guies i autors que des de fa molt de temps hi treballen des de diferents contextos. Malgrat això, el meu interès gira entorn la pedagogia *queer* i la importància d'incidir en el paper que té el gènere a l'hora de treballar la diversitat afectivosexual en l'ambient educatiu. El motiu principal que em mou a realitzar aquest treball no és altra que el d'evidenciar les discriminacions que es produeixen a l'escola a través d'imaginariis construïts sobre el concepte de gènere.

Segons un estudi realitzat per l'Agència dels Drets Fonamentals de la Unió Europea (FRA) l'any 2008 sobre l'homofòbia i la discriminació per motius d'orientació sexual i identitat de gènere en els estats membres de la UE, les organitzacions LGTB i els organismes nacionals d'igualtat revelen que la majoria de professors no reaccionen davant l'ús de llenguatge homofòbic a l'escola i no prenen mesures per prevenir-lo. No evitar que aquestes qüestions segueixin produint-se ens fa còmplices de les discriminacions i normalitza les desigualtats. De manera que es generen dinàmiques de segregació que ens impedeixen naturalitzar qüestions relatives a la sexualitat o l'orientació sexual.

Pocs som els joves que no recordem haver presenciats o proferits insults contra companys que confessaven tenir orientacions sexuals diferents de les que s'espera que tinguem. A ningú li agrada sentir que no és com s'espera que sigui, però com diu Sánchez (2019), “vivim en una societat etnocèntrica, racista, cissexista, heteropatriarcal, capacitista, edatista, generitzada i LGTB+fòbica que discrimina per acció i per omisió” (p.32). Poques o gairebé cap són les escoles que treballen el concepte de sexualitat allunyat del rol de gènere. En moltes ocasions, per desconeixement del valor simbòlic que li atorguem o bé per aprovació del culturalment establert. Val a dir, que des de la pedagogia tenim l'oportunitat de crear nous espais que trenquin amb aquesta realitat i esdevinguin l'eina transformadora necessària. Tanmateix, Da Silva (1999, citat per Sánchez, 2019) ens recorda que “la pedagogia no és una eina neutral de transmissió de coneixement, sinó més aviat una tècnica institucionalitzada de dominació que, actualment, reproduïx l'hegemonia del pensament masculí, les jerarquies de gènere i l'heterosexualitat obligatòria” (p.63).

Per poder entendre de quina manera es pensa generalment la sexualitat, hem de recórrer a la teoria de la psicoanàlisi. Com deia Freud (1920), hem d'entendre la sexualitat com una dimensió més, dins de la construcció de la nostra personalitat, ja que no només designa les activitats que depenen de la condició d'ésser sexuat sinó també d'altres que tenen a veure amb normes socials i valors. Amb la pubertat apareixen els impulsos sexuals i és precisament en aquesta etapa en què els adolescents han d'aprendre a expressar-los de formes socialment acceptables. L'espai que assegura que aquesta expressió sigui acceptable és l'escola i concretament l'aula, per aquest motiu Sánchez (2019) la descriu com “el lloc per excel·lència on es legitimen, assumeixen i reproduïxen les regles relatives als cossos, les identitats” (p.38).

La identitat és un concepte que ens dona seguretat perquè ens reconeix com a part de la societat: qui som en relació amb els altres i com ens veuen aquests. Quan algú ens pregunta com ens identifiquem, no podem fer-ho sense pensar que, d'una manera o altra, som el que els altres ens han dit que som. Per definir-nos, d'una banda ho fem a través de les nostres característiques orgàniques i corporals que ens són naturals d'ençà que naixem i de l'altra a través d'una imatge que, com diu Tubert (2015) és una construcció sociocultural que estableix una sèrie de característiques preconcebudes a través de la història, la cultura, la religió i l'educació que diferencien com ha de ser l'home i la dona. Durant molts segles, la religió judeocristiana, ha consolidat imaginaris que atorgaven als homes valors com la fortalesa, l'autoritat i el poder; i a les dones, la submissió, l'obediència i la fragilitat. Sota aquests ideals de feminitat i masculinitat s'han creat expectatives que han acabat convertint-se en creences socials consolidades, determinant la vida de les persones i perpetuant relacions desiguals.

El final del segle XX va suposar un abans i un després per aquest tipus d'ideals, el reconeixement dels col·lectius LGTB i la progressiva falta d'autoritat de l'església sobre qüestions educatives, van propiciar un canvi en la mentalitat de la societat. Tanmateix, quan creiem que la igualtat entre homes i dones era un fet i la normalització de col·lectius LGTB IQ+ una formalitat, apareix un tipus de pensament que evidencia que res de l'anteriorment dit és cert. El cos segueix essent un instrument de control sexual que es converteix en una mena de contenidor que reflecteix tot allò que la societat espera de nosaltres (Monereo, 2015). I, com diu Butler (2007) no podem pensar un subjecte, fora de la dicotomia sexe-gènere, ja que la descoberta del sexe d'un nadó abans del seu naixement, pressuposa unes pautes de comportament que determinaran tots els aspectes

de la seva vida. D'aquesta manera podem dir que el gènere, de manera implícita condiona la nostra experiència en tots els contextos de socialització.

Precisament d'aquest qüestionament de les creences adquirides durant la socialització, sorgeix el moviment *queer*. De la noció de diferència a què al·ludeix el mot *queer*, apareixerà als anys vuitanta, als Estats Units, un moviment com a resposta als referents identitaris assimilacionistes dels col·lectius LGTB que es convertirà en una eina política de subversió davant l'estigma i la discriminació (Pagano i Fernandes, 2018). En un primer moment, aquest terme era utilitzat com un insult per tots aquells que no entraven dins dels paràmetres de l'heteronormativitat. Tanmateix, aquests col·lectius l'utilitzaran per apoderar-se, legitimar les seves creences i denunciar les discriminacions per part del seu grup d'iguals. Així doncs la teoria *queer* implica una gran "crítica a la normalització i als canals que la imposen, desestabilitzant les categories existents i elaborades socialment per aquells que es troben jeràrquicament a dalt" (Ceballos, 2005).

Des de la perspectiva de la sexualitat, els moviments *queer* representaven el trencament de la pròpia identitat homosexual per les limitacions que aquesta suposava, i denunciava les representacions sexuals excloents que s'esdevenien de la normalització de les polítiques d'identitat. Així doncs, Butler (1990) defineix que el gènere, l'orientació sexual i la identitat sexual són una construcció social que no està biològicament inscrita en la naturalesa de l'ésser humà i rebutja la classificació d'aquestes categories binàries en els individus perquè depenen de la cultura de l'heteronormativitat. Determina, per tant, que els rols socials de l'home i la dona són producte d'una construcció historicosocial i deslegitima la visió essencialista del que és el sexe. Segons el pensament *queer*, les identitats són contínues i es troben en constant canvi, no existeixen delimitacions preestablertes i aquestes estan en permanent construcció. En conclusió, no només el gènere, sinó també el sexe i el cos són el que és contínuament produït i reproduït a través de les nostres representacions diàries i és possible resignificar-los per generar noves representacions que no estiguin sotmeses a les considerades normatives, ni dominades pel binomi de sexe-gènere que imposa l'heteronormativitat (Sánchez, 2019).

Per aquest motiu el que proposa la pedagogia *queer* és prendre consciència de les assumpcions que fem i evitar que tota aquesta normativitat hegemònica es transmeti a futures generacions.

4. CONTEXTUALITZACIÓ

4.1 DIVERSITAT AFECTIVOSEXUAL I EDUCACIÓ

Després de fonamentar una mica el que és la sexualitat i sobretot fer èmfasi en la teoria *queer* per entendre de quina manera la cultura ha determinat la manera en què la societat entén com ha de ser, com s'ha de sentir i de quina manera ens hem d'expressar, m'agradaria citar Durkheim (1924) per parlar del paper que té l'educació:

Cada sociedad se labra un cierto ideal del hombre, de lo que debe ser éste, tanto desde el punto de vista intelectual como físico y moral; que ese ideal es, en cierta medida, el mismo para todos los ciudadanos de un país; que a partir de un determinado punto, se diferencia según los ámbitos particulares que toda sociedad alberga en su seno. Es ese ideal, a la vez único y diverso, el que representa el polo de la educación. Esta tiene, por tanto, por misión la de suscitar en el niño: 1. Un cierto número de estados físicos y mentales que la sociedad a la que pertenece considera que deben florecer en cada uno de sus miembros. 2. Ciertos estados físicos y mentales que el grupo social específico (casta, clase, familia, profesión) considera asimismo que deben existir en todos aquellos que lo constituyen (p.100).

El que podem extreure d'aquest fragment és que, d'alguna manera, cada societat té un ideal d'individu que exemplifica com han de ser la resta, i l'escola té la funció d'educar sota aquest ideal i perpetuar-lo. Així doncs, amb la repetició dels patrons culturalment establerts, l'escola "domestica" la societat. Per a la pedagogia *queer*, amb relació a la identitat sexual, l'escola s'estableix sota un marc normatiu que reproduïx la lògica cissexista de l'heteronormativitat i no genera espais que visibilitzin la diversitat afectivosexual. L'educació fixa categories que perpetuen opressions i privilegis per aquells que entren dins la normalitat i ho fa a través del currículum tant de manera explícita en l'establiment dels objectius, competències, criteris, etc., com en el currículum implícit en què entren el llenguatge utilitzat, els rols docents, l'organització de l'espai... (Sánchez, 2019). Per tant, podem dir que l'educació legitima les desigualtats i invisibilitza les discriminacions que es produeixen a l'aula a causa de les diferències, ja que encara encavalquem el masculí amb universalitat i parlem d'home amb relació a humà. Sota aquesta voluntat de canvi, han sorgit una sèrie de pedagogies transformadores que han intentat crear models educatius que d'alguna manera es desvinculessin de les jerarquies i rols de poder que s'han establert durant molt temps a les aules per treballar d'una manera

més plural i col·lectiva i crear una societat lliure d'estigmes i respectuosa amb la diversitat. La pedagogia *queer* proposa desconstruir aquesta normalitat a través de la coeducació per fomentar la igualtat i el pensament *queer* per fer èmfasi en la noció de diferència com a natural.

Avui en dia, el tema de la sexualitat sembla que segueix essent un hàndicap, ni l'escola, ni en molts casos la família, tenen la sensació de saber si és un tema que els toca treballar o és millor que explorem sols. Des de l'ambient educatiu ens centrem a treballar la sexualitat des d'un punt de vista purament biològic, utilitzant iniciatives enfocades a treballar sobre les pràctiques sexuals de risc i ens oblidem de treballar-la des d'una dimensió més emocional, prenent consciència que forma part del que som. A la secundària, els joves transiten per una etapa de canvis físics i emocionals. Tradicionalment, el tractament que ha fet l'escola de la sexualitat ha estat de caràcter higienista: fer promoció de la salut sexual en relació amb les bones pràctiques sexuals per evitar possibles malalties de transmissió sexual (Font, 1991). Sota aquesta tradició, s'ha perpetuat un model moral, del bo i dolent, que ha condemnat tots aquells comportaments que surten de la normalitat hegemònica. D'aquesta manera, l'escola ha estat un instrument polític per reproduir ideologies i crear un determinat model de ciutadà.

En conclusió, l'escola ha de poder donar respostes neutrals, que fomentin aprenentatges integrals i es facin des d'un espai lliure de prejudicis i discriminació.

4.2 EL GÈNERE, LA IGUALTAT I LA DIVERSITAT A LES LLEIS D'EDUCACIÓ DE LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA FINS A L'ACTUALITAT

Com diu Gimeno (2014, citat per Sánchez, 2019) “les lleis educatives no són neutres, són lleis polítiques fetes per partits polítics i elaborades sobre el seu pensament amb la finalitat de fabricar un projecte polític i ideològic a nivell social” (p.43). Aquestes han anat encaminades a perpetuar la cultura de l'heteronormativitat. Cal contextualitzar que abans de l'inici de la transició democràtica, Espanya vivia una dictadura en què l'educació i la religió anaven de la mà. El paper de l'església va ser un pilar fonamental a l'hora de

decidir què, com i qui estudiava, determinant que a les escoles s'havien de reproduir i refermar una sèrie de valors hegemònics que reproduïen unes relacions de gènere jeràrquiques, de dominació masculina i dependència femenina (Ballarín, 2004). Per guiar l'anàlisi que faré de les lleis és important remarcar tres conceptes: el primer és el concepte d'igualtat com a garantia d'accés, el segon és el de diferència com a tret distintiu entre nosaltres i l'últim és el de desigualtat com a instrument que veu les diferències com a limitació.

L'any 1970 va aprovar-se la Llei General d'Educació (LGE). Aquesta és una llei que s'aprova en un context de transformació social i econòmica que provoca un canvi en els principis polítics de l'educació (Madrid i Amanda, 2010). Encara que al títol preliminar es faci referència a la voluntat de posar fi a les discriminacions i lluitar per aconseguir la igualtat d'oportunitats educatives per ambdós sexes, la realitat era molt diferent. Formalment els nens i les nenes tenien dret a l'educació però aquesta era diferent. Segons el que s'exposa en el capítol II quan es defineixen els nivells educatius, s'estableix que les orientacions pedagògiques serien analitzades d'acord amb el sexe de l'alumnat (art. 17.2, LGE, 1970) i l'acció docent s'hauria d'entendre com una direcció de l'aprenentatge de l'alumne predominantment activa i matisada d'acord amb el sexe de l'individu (art. 27, LGE, 1970). Encara que la presència de la dona havia augmentat en el sistema educatiu, les formes de discriminació sexista es perpetuaven a través del llenguatge i les relacions, ja que es reconeixia el masculí com a forma universal i es parlava d'home amb relació a l'humà.

Després de l'aprovació de la Constitució Espanyola de 1978, la primera Llei orgànica que entra en vigor en termes d'educació és la LODE (1985), Llei orgànica reguladora del Dret a l'Educació. En aquesta llei es reconeix el dret bàsic de l'educació amb caràcter gratuït i obligatori fins als setze anys. Un dels punts clau d'aquesta llei s'exposa sota l'establiment dels règims mixtes a les escoles. En el títol preliminar s'esmenta que la formació serà donada des del respecte als drets i llibertats fonamentals, garantirà la igualtat entre homes i dones i s'emmarcarà en l'exercici de la tolerància i la llibertat dintre dels principis democràtics de convivència (art.2, LODE, 1985). Encara que d'alguna manera la igualtat entre homes i dones ja s'havia materialitzat en la llei anterior, en aquesta, el principi constitucional de no discriminació per raons de sexe, va obligar el govern a materialitzar aquesta igualtat establint un currículum comú. Tot i això, les actituds sexistes i el llenguatge utilitzat evidencien les desigualtats reals que hi havia.

L'any 1990 va ser aprovada la Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE). Segons Sarramona (2014) "aquesta llei va ser ambiciosa, ja que la situació democràtica del moment, l'entrada a la Comunitat Europea i els canvis sociològics exigien un canvi en els principis pedagògics i d'organització general del sistema educatiu"(p.36). Aquesta llei, ja en el preàmbul especifica que l'objectiu primer i fonamental de l'educació és el de proporcionar als nens i les nenes, als joves d'un sexe o altre, una formació plena que els permeti conformar la seva pròpia identitat (Art. 2.3.c, LOGSE, 1990). I és en aquest mateix títol on es fa referència a la lluita contra la discriminació i la desigualtat derivades de raça, sexe, religió o opinió. Així doncs, en aquesta llei ja s'evidencia un nou enfocament respecte dels principis d'igualtat, fent èmfasi en termes com identitat i discriminació per raons de sexe. Aquest canvi es constata en l'article 57.3 (LOGSE, 1990) en què es fa referència a la superació de tota mena d'estereotips discriminatoris en l'elaboració dels materials didàctics amb la voluntat d'aconseguir igualtat de drets entre sexes. Encara que quan parla de sexes, deixa clar el seu caràcter binari, i se segueix utilitzant el gènere masculí per fer referència a l'universal, en els aspectes bàsics del currículum s'introdueixen canvis significatius com la personalització de l'aprenentatge i l'èmfasi en els processos més que en els resultats. D'una banda parla de construcció de la identitat sexual sense prejudicis ni estereotips i de l'altra fa èmfasi en el respecte a les relacions afectives i sexuals entre ambdós sexes (Madrid i Amanda, 2010). Com a conclusió, aquesta llei demostra un caràcter ideològic més respectuós i que advoca per la igualtat, fent front a les desigualtats i discriminacions per raons de gènere. Tot i això, és important destacar que les desigualtats a què es fa referència, deriven de les diferències socials, econòmiques, culturals i ètniques. Tanmateix, en l'àmbit de l'educació especial, l'atenció es regirà pels principis de normalització i d'integració, la qual cosa, evidencia, una vegada més, la voluntat homogeneïtzadora del nostre sistema educatiu.

L'any 2002 va ser aprovada la Llei orgànica de qualitat de l'educació (LOCE) en la que per primera vegada apareix el terme equitat. Segons Madrid i Amanda (2010), aquesta llei és d'orientació més conservadora i només parla dels principis de qualitat del sistema educatiu però no desenvolupa estratègies per aprofundir-hi. Tot i això, estableix com a principi de qualitat educativa l'equitat, ja que garanteix una igualtat d'oportunitats de qualitat per un ple desenvolupament de la personalitat a través de l'educació en el respecte als principis democràtics i als drets i llibertats fonamentals (Art.1.a, LOCE, 2002).

L'any 2006 va entrar en vigor la Llei orgànica d'educació (LOE). Va ser una llei que derogava la LOCE tot i que mantenia moltes de les mesures que aquesta proposava anteriorment. És una llei que segueix els principis de l'anterior i defineix l'equitat com a eina per acabar amb les desigualtats. En aquest sentit ja no parlem d'alumnes amb necessitats especials sinó d'atenció a la diversitat, entesa tant per atendre les dificultats d'aprenentatge d'alguns alumnes com les altes capacitats. Tot i això, la voluntat de mantenir l'hegemonia cultural impedeix oferir una visió positiva d'aquesta diferència. Un dels aspectes més interessants d'aquesta llei és que apareix per primera vegada el terme de diversitat afectivosexual, entesa com a una oportunitat per superar les desigualtats que s'esdevenen dels comportaments sexistes. Malgrat que, en aquesta llei es reconeix el terme de diversitat afectivosexual, la lògica que reproduceix l'escola com a institució educativa segueix essent la de normalitzar la diferència per fer-la encabir dintre dels marges normatius.

L'any 2009 va ser aprovada la Llei d'educació de Catalunya (LEC). Aquesta va ser la primera llei pròpia de Catalunya (Sarramona, 2014). Els principis d'aquesta llei segueixen essent l'equitat, la igualtat d'oportunitats i la integració social. En relació amb aquests principis l'eina que s'utilitzarà per fer-los efectius serà la coeducació. Tanmateix, el que sorprèn més són els objectius sobre els quals s'orienta el currículum: aconseguir que els alumnes assoleixin un coneixement adequat del propi cos i capacitar-los per a l'exercici de la ciutadania respecte dels drets i les llibertats fonamentals de la persona. Però no serà fins a l'article 59, en què s'introduirà el concepte de gestió de l'afectivitat com a finalitat obligatòria de l'educació secundària. Des del meu punt de vista, en aquesta llei ja es reflecteix la importància de treballar des de l'escola amb els joves el procés de canvi i maduració que experimenten, sobretot en referència a la gestió de l'afectivitat. Com he explicat anteriorment, la sexualitat és molt més que l'acte sexual, per aquest motiu l'escola ha de donar resposta tant als processos biològics que s'experimenten com als psicològics. Malgrat això, la realitat educativa serà ben diferent: la gestió de l'afectivitat es farà d'una manera transversal i no serà necessari l'abordatge explícit d'aquests temes. Així doncs, encara que, els canvis són significativament positius, sota aquests imaginaris de pluralitat i diversitat se segueixen perpetuant models duals que discriminen i creen desigualtats.

Per últim faré referència a la Llei orgànica per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE) que va ser aprovada l'any 2013 i va suposar un canvi en molts aspectes,

sobretot en aspectes com l'atenció a la diversitat, entesa en tots els sentits. Com a principi general s'estableix la intenció que el sistema educatiu doni respostes més adequades a les seves capacitats. Tot i això, utilitzant les paraules de Sarramona (2014) "aquesta llei, confirma novament que el sistema educatiu és concebut com una eina per transmetre la ideologia del poder i no pas com un sistema social al servei d'un país"(p.52).

Com a conclusió, crec que és important fer un repàs de tot el que s'ha evidenciat amb aquesta anàlisi: la coeducació és l'instrument que materialitza la igualtat formal d'homes i dones per accedir al seu dret a l'educació. Tanmateix, queda molta feina per intentar materialitzar aquesta igualtat: els continguts curriculars encara no reconeixen totalment la contribució de les dones en la història, la ciència o la política i es perpetuen associacions relacionades amb les nenes i el femení o els nens i el masculí. Així doncs, és fonamental que es produeixin canvis en l'educació, s'ofereixi formació al professorat per treballar aquests temes i es creien nous materials o recursos didàctics per utilitzar-los amb una funció social que difongui la idea que "tots som socialment iguals, humanament diferents i totalment lliures" (Luxemburgo, 1899).

4.3 EL GÈNERE, LA IGUALTAT I LA DIVERSITAT AL CURRÍCULUM D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA CATALÀ

En aquest punt em centraré en el currículum de l'educació secundària per entendre de quina manera les disposicions que s'han fet durant els últims anys en les lleis d'educació s'han representat en el currículum actual. Si bé ha quedat palès que l'educació des del final del segle XX fins avui dia ha tingut com a finalitat la igualtat i la no discriminació per raons de sexe o gènere, aprofundiré una mica més sobre com determina el Departament d'Educació que s'ha de treballar això, per assegurar el respecte i la llibertat de tothom.

Segons la Llei d'Educació Catalana (LEC, 2009) el currículum només serà una guia d'acció per al professorat, ja que serà precisament aquest el que tindrà la responsabilitat última d'actuació. El docent haurà d'orientar la seva pràctica cap a l'adquisició de competències bàsiques que guiïn a l'alumne en el desenvolupament de l'aprenentatge al

llarg de la vida. S'emmarcarà en un sistema educatiu inclusiu en el qual serà necessari garantir la igualtat de gènere i utilitzar la coeducació com a eina per millorar la societat. La finalitat dels seus actes no seran altres que les de formar ciutadans i ciutadanes competents, lliures, crític, autònoms, solidaris i responsables que tinguin un compromís individual i col·lectiu amb l'entorn social, cultural i natural i contribueixin a la construcció d'estils de vida lliures, justos i saludables (DOGC, 2015).

Segons el Decret 187/2015, del 25 d'agost, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, la finalitat d'aquesta etapa és l'assoliment de les competències clau que permeti a tots els alumnes: assegurar un desenvolupament personal i social sòlid amb relació a l'autonomia personal, la interdependència amb altres persones i la gestió de l'afectivitat. Aquesta etapa educativa ha de contribuir al desenvolupament de les habilitats i les competències que permetin als alumnes valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells; rebutjar els estereotips que suposin discriminació entre homes i dones; enfortir les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i amb la relació amb els altres; rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol mena i els comportaments sexistes; resoldre els conflictes pacíficament, a més de conèixer i valorar la dimensió humana de la sexualitat en tota la seva diversitat i preservar el dret a la igualtat i a la no-discriminació per raó d'orientació sexual (DOGC, 2015).

Com he anat explicant al llarg del treball, els continguts que s'imparteixen a l'escola no són neutrals, sinó més aviat estructures de poder i dominació que transmeten formes de discriminació (Sánchez, 2019). Els continguts curriculars lluny de ser universals estan colonitzats per les formes d'entendre la realitat que ens envolta. És sabut que el currículum s'organitza per competències i en aquest cas, les competències que analitzem són les que es troben en l'àmbit personal i social. Segons el decret 187/2015 aquestes competències s'assoleixen de manera transversal en relació amb els altres àmbits i estan relacionades amb aspectes del creixement, com l'adquisició d'un grau suficient de consciència de les pròpies capacitats intel·lectuals, emocionals i físiques, i el desplegament d'actituds i valors personals per ser capaç d'aprendre de les pròpies errades i també de les alienes. Podem dir, doncs, que la pràctica educativa haurà de tenir en compte els processos de canvi i maduració que experimenta un jove durant el cicle vital per tal d'acompanyar-lo en el procés de construcció de la seva identitat i ajudar-lo a treballar la gestió emocional. Com a finalitat, la pràctica educativa serà guiada pel principi

de coeducació que haurà de potenciar la construcció de les identitats personals, culturals o de gènere des del respecte a la diversitat.

Quan parlem d'identitat és molt important que tinguem al cap la frase de Luxemburgo (1899) "tots som socialment iguals, humanament diferents i totalment lliures". El docent ha de procurar que els i les alumnes reconeixin les diferències com a positives, ja que això afavoreix la comprensió d'un mateix i fomenta el respecte i la cohesió social. És molt important que el docent es converteixi en un referent en el qual puguin reconèixer el que es treballa a l'aula. Diem, doncs, que perquè s'adquireixin les competències necessàries s'haurà de generar un clima de confiança, ple d'expectatives positives que acompanyin l'alumne en aquest procés. En altres paraules, l'autoconeixement i la participació amb el grup ens guiaran a l'hora d'obtenir aquestes competències.

Des del currículum s'estableix que les competències establertes en aquest àmbit s'aconsegueixin a través d'aprendre a aprendre amb l'objectiu de potenciar el creixement individual i social de l'alumne. Per fer-ho es proposa utilitzar estratègies per mantenir l'interès, estimular i ajudar a gestionar l'estrès. Si ens endinsem en el bloc de l'autoconeixement, la competència que s'ha de desenvolupar és prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal, factors fonamentals per a l'adaptació tant a l'entorn escolar com al social. Per assolir-la, les orientacions metodològiques que es donen són facilitar espais d'introspecció, treballar des del pla d'acció tutorial, realitzar jocs de rol, organitzar activitats de treball compartit o elaborar un diari personal per treballar l'autoregulació de les emocions. Tanmateix, no podem obviar que vivim en una societat que determina els temps d'aprenentatge a través de programacions, organitza els espais de manera que resulta gairebé impossible moure les taules i deixar espai per treballar, segueix reproduint valor que generen desigualtats... De quina manera afavorim, llavors, aquest creixement personal? Malgrat això, es pretén avaluar l'assoliment d'aquesta competència, bàsicament a través de l'autodiagnosi de l'alumne i la informació que aporti el docent. Una informació gens fiable, atès que els joves en el moment en què es troben prefereixen encaixar socialment en un grup que no pas defensar les seves diferències respecte del grup.

Si ens endinsem en la dimensió d'aprendre a aprendre, l'objectiu d'aquesta és que els alumnes siguin capaços d'assolir els aprenentatges de forma autònoma i autoregulada, específicament desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de

l'aprenentatge al llarg de la vida. En aquest punt, el docent ha de potenciar la vinculació i consolidació de nous coneixements a través de la utilització de reforços positius. En aquest aspecte el treball en grup s'utilitza com a model facilitador de l'aprenentatge per fomentar la construcció cooperativa del coneixement. Malauradament, no s'ofereix una mirada crítica a l'alumne per tal que pugui veure's, comprendre's i reconèixer-se com a part de la comunitat educativa, ja que precisament és aquesta la que silencia i invisibilitza les múltiples realitats socials. A més a més el fet d'utilitzar reforços positius ofereix una connotació de domesticació: a força de repetir premisses, l'alumnat les reproduïx sense qüestionar-les perquè ens han fet creure que l'escola és objectiva i neutral.

Per últim, en la dimensió de participació l'objectiu és fomentar la capacitat d'establir relacions positives amb persones diverses en un context plural. Això facilita la inclusió social de la diversitat que integra la comunitat educativa i prepara als alumnes per l'exercici d'una ciutadania activa. La competència que cal assolir en aquest cas és la de participar de manera reflexiva i responsable com a eina de consolidació de valors democràtics en la pràctica educativa. Les orientacions metodològiques que es donen per treballar el foment de la participació reflexiva i responsable impliquen obrir espais de deliberació i decisió a través de dinàmiques i debats. És rellevant fer èmfasi en el fet que es proposa la tutoria setmanal com a moment idoni per informar, reflexionar i assumir diferents rols participatius per incentivar la seva participació. El docent ha de fomentar espais de tolerància, igualtat i respecte i donar veu als alumnes en aquells temes que els afecten i sobre els quals volen debatre i compartir posicions. D'aquesta última dimensió no podem evitar reparar en el concepte de tolerància. Aquesta acció implica discriminació en si mateixa, ja que per poder tolerar hi ha d'haver algú que sigui tolerat. En altres paraules, un exemple més de la voluntat de reproduir la lògica hegemònica i normalitzar tot el que està fora per poder comprendre'l dins dels marges heteronormatius.

Per aconseguir tots aquests objectius, l'article 19 del decret 187/2015 recull l'orientació educativa i l'acció tutorial com a les actuacions necessàries per complir-los. D'una banda, es presenta l'orientació educativa com un conjunt d'actuacions de l'equip docent, programades, sistematitzades i avaluades en el marc de la programació general anual de centre, per garantir el desenvolupament de l'alumne, l'assoliment de les competències clau i l'acompanyament personalitzat al llarg de la seva escolarització però la realitat és que l'escassetat de recursos i temps propicien que aquestes actuacions siguin destinades només a col·lectius amb necessitats educatives especials. I de l'altra, l'acció tutorial com

a conjunt d'accions educatives que contribueixen, en col·laboració amb les famílies, a l'assoliment de les competències personals, emocionals i socials de l'alumne necessàries per poder desenvolupar el seu projecte personal, acadèmic i professional. Com amb l'orientació educativa, el poc temps i sovint les poques ganes d'alguns docents han desvirtuat l'ús de l'acció tutorial, ja que s'associa a espais buits de contingut.

Per tancar una mica aquesta anàlisi en què s'evidencia que la diversitat afectivosexual no es treballa en un àmbit concret sinó de manera transversal en cadascun dels altres, cal dir que el currículum dóna la llibertat als centres perquè cadascun d'ells a partir del seu projecte educatiu la treballin de la manera que considerin més adient. Aquesta falta d'informació i de formació és precisament el que provoca que avui dia a les escoles se segueixin perpetuant conductes discriminatòries vers el que surt de la normalitat. Encara ara, ens costa evidenciar que els continguts que s'imparteixen a les classes no són objectius ni absoluts sinó que són una eina més de poder i dominació per crear una societat normativa, que transmeti i reproduïxi els valors culturalment imposats i deixi fora de les seves portes a tots aquells que no s'hi adhereixin. La falta de formació en aquest camp, no justifica de cap manera que invisibilitzem realitats com les que ens envolten, així doncs, hem de poder veure el currículum com una eina que procura la perpetuació de privilegis, essent un producte de la cultura dominant i un instrument polític que influeix de manera brutal en la quotidianitat escolar (Pagano i Fernandes, 2018).

5. RECURS FORMATIU

5.1. MALETA PEDAGÒGICA *QIR*

Arran de la meua experiència a les pràctiques, em sorgeix la necessitat d'elaborar la Maleta Pedagògica *QIR* com a recurs de caràcter formatiu i alhora preventiu dirigit als i les docents d'educació secundària sobre com abordar la diversitat afectivosexual trencant amb el rol de gènere a l'aula. Hi ha molts recursos a l'abast per treballar aquesta temàtica però penso que la diferència que té la meua proposta és que abans d'abordar la feina amb els alumnes pretén (in)formar als docents sobre el concepte de diversitat / diferència / desigualtat i donar-los eines per obtenir una mirada crítica sobre la pedagogia que treballem. Com he dit anteriorment, s'han fet guies didàctiques, tallers i fins i tot en els Centres de Recursos Pedagògics es compta amb maletes pedagògiques que treballen la sexualitat, el gènere, l'equitat, la igualtat... Tot i això, la intenció d'aquesta Maleta Pedagògica *QIR* és que ajudi els docents a treballar el trencament del concepte de gènere en relació amb la diversitat afectivosexual per tal d'evitar conductes discriminatòries com l'assetjament escolar i alhora per fer un bon pla d'acompanyament als i les alumnes en la descoberta de la seva sexualitat.

L'estigmatització i els tabús que suposa treballar temes com la identitat sexual són en certa manera un hàndicap tant per l'alumnat com pel professorat però és molt important que els i les professionals de l'educació puguem fer-ho de manera natural i amb amor. D'aquesta manera els oferim una mirada crítica i lliure de prejudicis perquè quan arribi el moment que s'hagin d'enfrontar a una realitat estigmatitzadora tinguin les seves pròpies estratègies per afrontar-los i no deixar-se vèncer.

5.2 DESTINATARIS

La Maleta Pedagògica *QIR* va dirigida d'una banda als i les docents de l'Educació Secundària Obligatòria i de l'altra als i les alumnes d'aquest cicle. Com he dit anteriorment, pretén ser un recurs formatiu pels docents d'ESO que vulguin fer ús d'aquesta Maleta Pedagògica i un recurs preventiu per treballar amb els i les joves d'entre 12 i 16 anys, temes com l'assetjament escolar derivat de temes relatius a l'orientació sexual.

5.3 OBJECTIUS

Els objectius d'aquesta Maleta Pedagògica *QIR* són els següents:

- Fer prevenció de conductes discriminatòries o opressores.
- Proporcionar, als docents, orientacions per tal de respondre a qüestions relacionades amb la diversitat afectivosexual.
- Dotar els alumnes de capacitat crítica per viure de manera lliure la seva identitat i orientació sexual.
- Sensibilitzar la comunitat educativa sobre el tractament que es fa del sexe i del gènere.
- Trencar amb la discriminació que comporta el fet de mostrar determinades actituds pressuposades d'un gènere.
- Eliminar la por a definir-nos.
- Naturalitzar les diferents formes d'entendre la sexualitat.
- Evidenciar les discriminacions que es produeixen en l'ambient educatiu.
- Posar en relleu les construccions d'estereotips fets al voltant del gènere.
- Promocionar la valoració positiva de la diversitat.

5.4 METODOLOGIA

La metodologia que s'utilitzarà en aquesta Maleta Pedagògica *QIR* es dividirà en dos. D'una banda, com a recurs formatiu pels docents, s'oferirà una metodologia que parteix d'una sèrie de qüestions rellevants que pretenen provocar en els docents una reflexió crítica de les pràctiques educatives utilitzades. El docent serà el subjecte i l'objecte del canvi, se li oferiran eines i estratègies per treballar, d'una manera transversal en cadascun dels àmbits determinats en el currículum, la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva *queer*. I de l'altra, s'ha creat un material amb finalitat preventiva que treballa, a través d'una sèrie de dinàmiques a l'aula, els conceptes de diversitat sexual, diversitat afectiva, identitat, gènere, dinàmiques de poder, rols social... Parlem doncs d'un recurs que pretén donar resposta a les por i les incerteses pròpies d'una edat en què descobrir que no pertany a la norma(litat) pot suposar discriminacions i l'exclusió del grup. Per tant aquest recurs es crea com a resultat d'una necessitat evidenciada en l'enquesta feta

per la FRA (2005) en què més de la meitat dels participants LGTBIQ+ han afirmat que l'escola ha invisibilitzat les repetides discriminacions que s'han donat cap a ells.

D'aquesta manera, amb la creació d'aquesta Maleta Pedagògica *QIR*, resoldrem dues problemàtiques: la primera, fa referència a la falta de formació dels docents en relació amb la diversitat afectivosexual. I la segona, fa referència a la falta d'eines que tenen els alumnes per treballar les emocions i les discriminacions que es produeixen en l'ambient educatiu.

5.5 CONTINGUT

El contingut d'aquesta Maleta Pedagògica *QIR* oferirà orientacions per treballar sobre la gestió de les emocions, la descoberta de la sexualitat i la formació de la identitat. Per aconseguir-ho, la figura del docent serà primordial a l'hora de treballar amb els alumnes. La finalitat és que els alumnes entenguin que som el que som perquè l'educació i el context social ho determinen, per aquest motiu el mestre haurà de ser l'eina que els ajudi a entendre. Avui en dia, en molts casos, el docent entra a l'aula com si fos una lliçó en si mateix que arriba, s'explica i marxa. Sembla que només parlem de docent des d'un punt de vista de contenidor de coneixement però ens oblidem que aquest contenidor conté en si mateix. El docent haurà de ser en si mateix un exemple d'identitat, d'emoció i de sexualitat perquè encara que sembli que la seva vida fora de la imatge de docent no ens aporta res, la veritat és que sí. Els alumnes s'han de poder reconèixer en ells com a persones amb un cos determinat, sexuat i generitzat per comprendre del que parlem (Flores, 2013).

Així doncs les orientacions que es faran seguidament no tenen altra finalitat que la d'evidenciar que els espais educatius són espais polítics on es legitimen un seguit de conductes que exclouen tot allò que surt de la norma, per tal de poder-ho canviar i construir un espai lliure de judicis en el qual tothom pugui ser qui i com vulgui ser. Aquestes orientacions ajudaran als docents a desenvolupar els continguts teòrics que posteriorment es treballaran a través de les sessions de tutoria amb els alumnes i a reflexionar críticament al voltant d'ells. S'han realitzat un seguit d'orientacions per treballar a cada àmbit educatiu i s'ha recomanat l'ús d'algunes eines per treballar d'una manera més dinàmica amb l'alumnat. Aquestes orientacions s'han treballat a partir de les

aportacions de Sánchez (2019) i Ramírez i Mena (2014) per reorganitzar el currículum escolar des d'una perspectiva *queer*.

Per facilitar l'aplicació de la Maleta Pedagògica *QIR*, s'inclou un resum dels recursos formatius que s'ofereixen i de les sessions preventives per treballar amb els alumnes. Així com una taula on s'especifiquen les activitats proposades en cada sessió, el temps previst de realització i l'àmbit a què pertanyen.

MATERIAL QUE CONTÉ LA MALETA PEDAGÒGICA ESTIMA'X	
RECURSOS FORMATIUS	Orientacions per treballar de manera transversal a l'aula aspectes relacionats amb la gestió de les emocions, la descoberta de la sexualitat i la formació de la identitat des d'una perspectiva <i>queer</i> .
RECURSOS PREVENTIUS	Dinàmiques, tallers, debats i activitats que es proposen per treballar la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva <i>queer</i> amb els alumnes a les hores de tutoria.

Per realitzar aquestes orientacions s'ha tingut en compte que actualment l'estructura organitzativa de l'escola seria molt difícil de canviar i més de *queeritzar*. Tanmateix, per organitzar les orientacions que guiaran la pràctica educativa he optat per realitzar un seguit de preguntes, agrupades pels àmbits proposats en el currículum, que haurien de portar al docent a qüestionar-se els conceptes que explica i la manera en què ho fa. La finalitat d'aquestes orientacions és donar una volta més als conceptes que s'expliquen i intentar transformar la concepció del docent per transformar la manera en què expliquem el què ens envolta.

ÀMBIT SOCIAL

Ciències socials, Geografia, Història, Cultura clàssica

Com influencia l'entorn en les relacions socials que establim? Formen part de la nostra identitat?

Àrea de coneixement: Geografia.

Contingut: La identitat i com influencia l'entorn en la seva construcció. Sobretot en aspectes relacionals d'afectivitat i vincle.

Objectius didàctics: Comprendre que hi ha elements com l'entorn i la cultura que determinen la manera com definim la nostra identitat i com establim les nostres relacions.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sobre els mapes per poder crear una imatge que evidenciï que la geografia de l'entorn influeix en la manera en com establim les nostres relacions.

De quina manera la cultura ha perpetuat les formes d'entendre la identitat en relació amb la diversitat afectivosexual?

Àrea de coneixement: Història.

Contingut: La cultura com a creadora d'un ideal de persona al llarg de la història sobretot al voltant de l'establiment de vincles afectius i sexuals.

Objectius didàctics: Conèixer de quina manera evoluciona l'ideal de ciutadà al llarg de la història i comprendre quin paper juguen les normes i valors socials en la construcció d'aquest.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar de manera lúdica i visual, utilitzant línies de temps per exemplificar els ideals de ciutadà que hi havia en cada moment històric i trobar les diferències. S'aconsella treballar figures rellevants com la dinastia Han i els emperadors Adrià o Neró de Roma com a exemple de diversitat sexual.

Com s'establien les dinàmiques de poder en la cultura clàssica i quin rol tenia el gènere?

Àrea de coneixement: Cultura clàssica.

Continguts: Les dinàmiques de poder que s'estableixen a partir dels rols pressuposats a un determinat gènere.

Objectius didàctics: Conèixer de quina manera es produeixen les dinàmiques de poder actuals basades en el gènere i esbrinar com ha influenciat la cultura clàssica en l'establiment d'aquestes.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar d'una manera més vivencial aquests conceptes. Seria interessant que l'alumnat pogués visitar algun museu que a través d'evidències exemplifiquessin com era la vida llavors. També es pot recórrer a la projecció de pel·lícules com la d'Antígona, Juli Cèsar, etc.

ÀMBIT LINGÜÍSTIC

Llengua catalana i literatura, llengua castellana i literatura i llengües estrangeres

De quina manera el llenguatge que utilitzem perpetua les diferències de gènere associades al sexe?

Àrea de coneixement: Llengua.

Continguts: L'ús del llenguatge caracteritzat pel dualisme de sexes i el binomi entre sexe-gènere per designar pautes de comportament que suposen expectatives relacionals.

Objectius didàctics: Descodificar el llenguatge que utilitzem col·loquialment per visibilitzar les discriminacions que suposa i evidenciar la pressió que exerceix sobre una persona que no se sent determinada pel seu sexe i molt menys pel seu gènere.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sota el llenguatge col·loquial, instant als alumnes a crear una mena de diccionari que evidencii totes aquelles discriminacions que es verbalitzen en funció del gènere de manera explícita i implícita.

Com ha contribuït la literatura a la transmissió de valors associats al gènere?

Àrea de coneixement: Literatura.

Continguts: Textos relacionats amb la idea d'amor romàntic que perpetuen la transmissió de valors associats al gènere com ideal de persona i recursos utilitzat per tractar temes tabú.

Objectius didàctics: Analitzar, a partir dels escrits més rellevants de la literatura, l'ideal d'amor romàntic associat al gènere i evidenciar els recursos utilitzats per tractar temes tabú de l'època, relacionats amb la diversitat sexual i afectiva.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sobre la literatura més rellevant de cada època per analitzar els ideals que s'hi troben per alhora comparar-ho amb la biografia dels autors que ho escrivien. Es recomana sobretot parlar d'autors com: Shakespeare, Oscar Wilde i Virginia Wolf entre d'altres.

ÀMBIT MATEMÀTIC

Matemàtiques

Podem dir que la identitat evoluciona? És la sexualitat immutable?

Àrea de coneixement: Matemàtiques.

Continguts: Concepte de racionalitat, exactitud i d'immutabilitat.

Objectius didàctics: Entendre que la sexualitat no és quelcom racional ni exacte sinó que depèn dels sentiments i no sempre és blanc o negre. Així doncs que la nostra identitat està en constant evolució i que depèn de molts factors.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sobre les matemàtiques d'una manera abstracta en què les relacions afectives siguin productes inexactes, incalculables a causa de la intervenció constant d'altres factors.

ÀMBIT CIENTIFICOTECNOLÒGIC

Ciències de la naturalesa: física, química, biologia, geologia i tecnologia.

Quin paper juga la condició orgànica del cos en el gènere? Què s'entén per sexualitat?

Àrea de coneixement: Biologia.

Contingut: Descoberta del paper del gènere, definició del sexe i anàlisi de la funció biològica en la construcció de la identitat.

Objectius didàctics: Ser conscients del paper que juga la nostra condició orgànica en la formació de la nostra identitat sexual. Reconèixer des d'un punt de vista biològic què s'entén per sexualitat.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents treballar sobre el concepte del cos en campanyes publicitàries que perpetuen el binomi de sexe i gènere i estudiar la realitat de la sexualitat en la vida més enllà de la condició humana.

ÀMBIT ARTÍSTIC

Música, visual i plàstica, arts escèniques i dansa.

Què ens provoca la música? Què ens fa sentir emocionalment?

Àrea de coneixement: Música.

Continguts: Quines emocions i sentiment ens provoca la música, limitacions implícites derivades del gènere de la música i de l'espai en què s'escolti.

Objectius didàctics: Alliberar-se dels estigmes de gènere que comporta el fet d'escoltar un determinat gènere musical i sentir-se lliure d'expressar el què ens fa sentir.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar la música en espais lliures de prejudicis en què l'alumnat pugui expressar de manera segura com se sent al respecte i les inseguretats que suposa el fet d'escoltar un determinat gènere musical o un altre. És important escoltar gèneres musicals diversos i combinar-los amb els balls als quals estan associats.

De quina manera s'expressa a través del cos el desig sexual o el vincle afectiu?

Àrea de coneixement: Història de l'art.

Continguts: L'expressió del desig sexual a través de la representació artística del cos i l'evolució d'aquest.

Objectius didàctics: Conèixer de quina manera s'expressa el desig sexual i l'erotisme a través de l'art corpòria, com es representen els cossos lligats als conceptes de feminitat i masculinitat i com han anat evolucionant aquests al llarg de la història.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta el docent a utilitzar imatges o representacions artístiques virtuals que ofereixin als alumnes la possibilitat de comparar de quina manera el cos determina la nostra sexualitat i les expectatives que es generen al voltant d'ell. És important fer referència a artistes com Da Vinci, Michelangelo, Degas...

ÀMBIT DE CULTURA I VALORS

Cultura i valors ètics, filosofia i religió.

Quina influència ha tingut la religió i el pensament filosòfic en la percepció del sexe i el gènere i les relacions socials que s'establien al voltant d'ella?

Àrea de coneixement: Filosofia.

Contingut: Influència històrica de les religions basada en la percepció del sexe i el gènere.

Objectius didàctics: Conèixer de quina manera s'ha establert una ideologia predominant que ha determinat una jerarquia basada en els rols determinats pel sexe i el gènere.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sobre els textos filosòfics i religiosos més importants i a aportar una mirada crítica amb els textos d'autores com J. Butler, S. Beauvoir, T. Laurentis pioneres del pensament *queer*.

ÀMBIT D'EDUCACIÓ FÍSICA

Educació física

De quina manera es perpetuen les diferències de sexe i gènere a l'hora de compartir espais?

Àrea de coneixement: Educació Física.

Contingut: Influència del gènere predominant sobre la pràctica esportiva.

Objectius didàctics: Desmitificar la pràctica esportiva com a part d'un únic gènere. Visibilitzar la segregació que hi ha en determinats esports i neutralitzar espais comuns a l'hora de la higiene.

Orientacions per a treballar el contingut: S'orienta els docents a treballar sobre la visibilització d'esports lliures de diferències de sexe i gènere i apostar per la realització d'activitats comunes que naturalitzin les diferències biològiques de cada cos. És important parlar de referents esportius com F. Calvo en el patinatge un esport majoritàriament femení o bé Mª Jesús Rosa, campiona del món de boxa, un esport majoritàriament masculí.

Des d'una perspectiva més preventiva el model d'intervenció que proposo parteix de la meva experiència com a monitora de lleure, de la meva participació en altres tallers i de les orientacions de Sánchez (2019). Són sessions en les quals es realitzaran dinàmiques, debats, tallers o activitats fonamentalment participatives i que es fonamenten en el respecte. El que marca la línia preventiva que segueixen aquests tallers són les necessitats que com a pedagoga em sembla escaients evidenciar: la falta d'eines i recursos dels docents per treballar el concepte de la diversitat afectivosexual com a positiu i la falta d'estratègies per treballar les discriminacions per raons d'orientació sexual a través del rol de gènere.

La principal característica d'aquest model d'intervenció és que segons la sessió que proposi, aquesta es treballarà de manera individual o de manera grupal. En aquest últim cas crec que en molts aspectes el treball en grup facilita l'expressió de sentiments, ja que el grup actua com a suport, t'ajuda a trobar respostes, aclarir dubtes... A més a més, es proposa que les sessions es realitzin en un espai que propiciï la comunicació i deixi el temps necessari perquè aquesta s'estableixi de manera segura i còmode. També seria

positiu que es donés un espai per la reflexió, ja que és important fer-la durant el procés. L'ús de les dinàmiques en aquestes sessions, ens dóna l'oportunitat de treballar de manera activa i vivencial, movent als joves en grups perquè puguin compartir i col·laborar entre ells. La finalitat d'això és que s'esdevingui una comunicació espontània entre tots els participants vers temes tan delicats com el de l'orientació sexual. Alhora, el fet que sigui una activitat amb un temps determinat, uns objectius i unes activitats determinades permeten que l'aprenentatge sorgeixi de les experiències dels participants.

D'aquesta manera pretenc que els alumnes s'adonin de com el que aprenem socialment ens condiciona molt més del que pensem, tant com persones a tall individual, com a membres d'un grup social. Crear aquests espais ens ajuda a fomentar accions dirigides a la transformació des de la creativitat i el gaudi. Per aquest motiu, m'agradaria que aquest material fos una guia preventiva per a treballar la diversitat afectivosexual des d'una perspectiva *queer* però que no condicionés el procés, que el docent juntament amb els alumnes determinessin el temps de dedicació segons s'esdevinguin les dinàmiques i la seva participació. Es proposa dedicar les hores de tutoria per treballar els tallers que es deriven dels aprenentatges relacionats amb la diversitat afectivosexual d'altres àmbits educatius, però en qualsevol cas serà una opció que valori el mateix centre. Un dels aspectes més rellevants a tenir en compte és que com a docents tenim un paper fonamental amb relació a no emetre judicis de valor sobre les idees, creences, sentiments o emocions que puguin sorgir durant les dinàmiques, mantenir una actitud de facilitadors en tot moment i practicar l'escolta activa.

GUIA D'ACTIVITATS PER TREBALLAR	IDENTITAT	Qui soc? (Taula 1)
	EMOCIONS	Com em sento? (Taula 2)
	CORPORALITAT	Com em veuen? (Taula 3)
	SEXUALITAT	Què m'agrada? (Taula 4)
	PORS I PREJUDICIS	Quines pors tinc? (Taula 5)

Taula 1: Sessió per treballar la identitat

QUI SOC?	TEMPORALITAT	Aprox. 30 minuts per activitat però la temporalitat de les sessions és totalment orientativa. Serà competència del docent en consens amb els alumnes decidir el temps que dedicaran depenent del debat que s'ha generat o dels dubtes sorgits.
	ESPAI	Aula
	OBJECTIUS ESPECÍFICS	Comprendre com es forma la nostra identitat i de què depèn.
		Afavorir l'autoconeixement.
		Crear un espai de treball basat en la confiança que permeti els alumnes sentir-se lliures.
	DESCRIPCIÓ	En aquesta sessió es proposa al docent treballar a partir d'una sèrie d'activitats que pretenen respondre a la pregunta, qui sóc? És una tasca difícil pensar-se a un mateix i més trobar un adjectiu que defineixi en una paraula tot el que conté la identitat. És important que el docent introdueixi la sessió llançant la pregunta que porta per nom el taller. Es proposa que després de cada activitat el docent obri un espai per reflexionar amb els alumnes sobre el que han sentit o el que els ha suscitat l'activitat.
	MATERIAL	El material que s'utilitzarà serà la Guia del Docent. En aquesta guia hi haurà tot el material necessari per realitzar les sessions i també s'especificaran les eines que necessitaran els alumnes per participar de les activitats en cas que sigui necessari.
ACTIVITATS	Act. 1: Aquesta activitat proposa als alumnes una sèrie d'adjectius relacionats amb el gènere per tal que s'escollin i es puguin descriure. La finalitat d'això és que s'adonin que aquests tipus d'adjectius no defineixen la identitat d'una persona, ja que hi ha molts aspectes que no es poden basar ni en el sexe ni en el gènere d'una persona. És important a l'hora de definir-se tenir en compte els aspectes més emocionals de la nostra identitat. La tasca del docent en aquesta activitat serà dotar als alumnes de capacitat crítica sobre la manera en què ens obliguen culturalment a definir-nos i a pertànyer a un determinat ideal derivat del rol de gènere.	

		Act. 2: Aquesta activitat proposa als alumnes treballar en grup a partir de la narració d'una situació determinada. Aquesta narració serà una descripció ideal d'un home i d'una dona de manera que els rols del gènere estaran intercanviats. La tasca dels alumnes serà decidir quins valors determinen la identitat d'una persona i discutir sobre si aquests estan determinats pel gènere. La tasca del docent en aquesta activitat serà dotar als alumnes de capacitat crítica per pensar de quina manera comprenem la nostra identitat envers els ideals marcats pel rol de gènere.
		Act. 3: Aquesta activitat és una de les més sensibles a l'hora de treballar la identitat, s'ha de tenir en compte que no tots els alumnes estaran disposats a fer-la i que és primordial que tot el que s'esdevingui en aquell espai sigui confidencial. La tasca del docent en aquesta dinàmica és molt important, ja que haurà d'aconseguir crear un clima de confiança i segur perquè es produeixi l'activitat. Tancarem els ulls i el docent començarà a presentar-se. No es farà una presentació com les preestabertes, serà una presentació que reculli com m'agradaria definir-me i perquè no pots definir-te així. Què t'ho impedeix?

Taula 2: Sessió per treballar les emocions.

COM EM SENTO?	TEMPORALITAT	Aprox. 30 minuts per activitat però la temporalitat de les sessions és totalment orientativa. Serà competència del docent en consens amb els alumnes decidir el temps que dedicaran depenent del debat que s'ha generat o dels dubtes sorgits.
	ESPAI	Aula
	OBJECTIUS ESPECÍFICS	Comprendre de quina manera transmetem els sentiments.
		Afavorir l'autoconeixement i millorar l'autoestima
		Crear un espai de treball segur basat en la confiança que permeti els alumnes sentir-se lliures.
	DESCRIPCIÓ	En aquesta sessió es proposa al docent treballar a partir d'una sèrie d'activitats que pretenen respondre a la pregunta de com em sento. És una tasca difícil comunicar com ens fan sentir determinades situacions, concretament les relacionades amb aspectes afectius o sexuals. És important que el docent introdueixi la sessió preguntant als alumnes si sovint verbalitzen com es senten i reflexionar al voltant de la importància de la comunicació que s'estableix pel cos, és a dir, la no verbal. Es proposa que després de cada activitat el docent obri un espai per reflexionar amb els alumnes sobre les seves experiències a l'hora d'explicar a algú el que el fa sentir.
	MATERIAL	El material que s'utilitzarà serà la Guia del Docent. En aquesta guia hi haurà tot el material necessari per realitzar les sessions i també s'especificaran les eines que necessitaran els alumnes per participar de les activitats en cas que sigui necessari.
ACTIVITATS	Act. 1: En aquesta activitat es proposa als alumnes fer una mena d'experiment. El docent buscarà un espai on els alumnes puguin sentir-se còmodes i on el mobiliari permeti el lliure moviment. La dinàmica consistirà a caminar de manera desorganitzada per la classe al ritme d'una música determinada, quan aquesta pari els alumnes hauran d'ajuntar-se amb la persona més propera i oferir una carícia que descrigui el que ens ha provocat la música, es farà el mateix amb una mirada, una abraçada i un petó. El que pretén aquesta dinàmica és	

		visibilitzar la dificultat d'expressar els sentiments i sobretot de compartir-los. El que s'intenta és que després de realitzar aquesta dinàmica el docent pregunti el perquè de tants riures al voltant de les mostres d'afecte. En aquest sentit, serà interessant que el docent pregunti els alumnes si allò que s'ha explicat sense paraules ha estat sincer o no.
		Act. 2: En aquesta activitat el docent demanarà un voluntari, ja que l'activitat suposarà que la persona voluntària s'exposi als comentaris despectius de la resta dels seus companys. El docent repartirà al voluntari un seguit de papers que haurà d'interpretar i dues persones del grup coneixeran el seu paper, la resta dels companys no obtindran informació. Es demanarà als alumnes que insultin de manera arbitrària a la persona voluntària. Un cop s'hagin acabat els insults es demanarà a les dues companyes que expressin de quina manera s'han sentit al respecte i s'introduirà la pregunta del perquè cap de les dues ha intervingut per parar-ho. El que es pretén aconseguir amb aquesta dinàmica és que moltes vegades discriminem persones que no coneixem i d'altres, amb el nostre silenci justifiquem aquestes accions. És molt important poder reflexionar sobre el concepte de normalització / tolerància.
		Act. 3: En aquesta activitat es proposa que el docent recordi la importància de la confidencialitat per assegurar que l'espai sigui fiable. En aquesta dinàmica es proposarà als alumnes pensar en una situació que els hagi marcat durant la seva etapa escolar. Ho podran fer parlant en veu alta o escrivint en un paper de manera anònima. La finalitat és fer èmfasi sobre què va passar i en el perquè no vam expressar allò que sentíem. Com ens fa sentir ara? I després d'explicar-ho?

Taula 3: Sessió per treballar la corporalitat relativa al binarisme entre sexe i gènere

COM EM VEUEN?	TEMPORALITAT	Aprox. 30 minuts per activitat però la temporalitat de les sessions és totalment orientativa. Serà competència del docent en consens amb els alumnes decidir el temps que dedicaran depenent del debat que s'ha generat o dels dubtes sorgits.
	ESPAI	Aula
	OBJECTIUS ESPECÍFICS	Evidenciar les discriminacions relatives al cos.
		Apoderar l'alumne i millorar la seva autoestima.
		Eliminar prejudicis i estigmes relacionats amb el cos: formes de vestir, de pentinar-se, de maquillar-se.
	DESCRIPCIÓ	En aquesta sessió es proposa al docent treballar a partir d'una sèrie d'activitats que pretenen desmuntar les concepcions de sexe i gènere lligades al cos, la manera de vestir, de pentinar-se... És una tasca difícil deslligar-se dels prejudicis que suposa pensar-se a un mateix fora dels canons de bellesa establerts i trobar comprensió en els límits d'aquests. És important que el docent sigui un exemple constant en les dinàmiques i activitats que es proposaran per evitar fer sentir els alumnes que hi ha una jerarquia de poder entre ells. Es proposa que després de cada activitat el docent obri un espai per reflexionar amb els alumnes sobre el que han sentit o el que els ha suscitat l'activitat.
	MATERIAL	El material que s'utilitzarà serà la Guia del Docent. En aquesta guia hi haurà tot el material necessari per realitzar les sessions i també s'especificaran les eines que necessitaran els alumnes per participar de les activitats en cas que sigui necessari.
ACTIVITATS	Act. 1: En aquesta activitat es proposa a l'alumnat fer una mena d'experiment. Es proposa que el docent també participi de la dinàmica per tal d'exemplificar que els canons de bellesa en edats més adultes són també molt importants en la societat. Què pensariem d'un professor home que amb 60 anys vingués amb faldilla? Ho veuríem bé? La intenció és que aquesta dinàmica envaeixi en certa manera la nostra imatge i ens alliberi dels prejudicis que nosaltres mateixos ens imposam. La finalitat bàsica és evidenciar que la percepció de la teva	

		persona canvia en el moment que deixes de seguir uns cànons de bellesa establerts: nois maquillats o amb pinta ungles, noies amb pèls als bigotis, amb el cabell curt...
		Act. 2: En aquesta activitat es proposa a l'alumnat pressuposar la vida d'una persona a partir d'una foto del seu cos. És important que en aquesta foto no puguem determinar el sexe-gènere de la persona per tal d'evidenciar encara més que el cos és un instrument de discriminació. Després de realitzar aquests descobriments analitzar com influeix en la nostra percepció d'una persona la roba, el pentinat, el maquillatge. Ens diu moltes coses d'una persona? Són reals o són els mitjans de comunicació els que perpetuen aquests canons de bellesa que fomenten l'estigmatització i els prejudicis?
		Act. 3: En aquesta activitat m'agradaria que el docent fes un experiment amb l'alumnat. Es proposa que tots els alumnes es tapin els ulls i que tractin d'esbrinar la vida d'una persona a través del que puguin sentir: la veu, les mans, els cabells... Es tracta d'evidenciar de quina manera prejudgem a les persones per la seva aparença però quan no les podem veure donem més importància a altres aspectes. Tot i això, és important que el docent evidenciï si la vestimenta o el cabell de la persona ha estat determinant per descobrir el seu sexe.

Taula 4: Sessió relacionada amb la diversitat afectiva-sexual.

QUÈ M' AGRADA?	TEMPORALITAT	Aprox. 30 minuts per activitat però la temporalitat de les sessions és totalment orientativa. Serà competència del docent en consens amb els alumnes decidir el temps que dedicaran depenent del debat que s'ha generat o dels dubtes sorgits.
	ESPAI	Aula
	OBJECTIUS	Descobrir la diversitat afectivosexual i afavorir l'autoconeixement.
		Eliminar les pors vers l'orientació sexual.
		Crear un espai lliure de prejudicis per poder parlar de la sexualitat sense tabú i resoldre qüestions que generin dubte.
	DESCRIPCIÓ	En aquesta sessió es proposa al docent treballar a partir d'una sèrie d'activitats que pretenen respondre qüestions relacionades amb l'orientació sexual. És una tasca difícil pel docent, ja que sovint parlar obertament de la sexualitat pot generar vergonya i por. Durant molt de temps ha estat un tema tabú i encara avui en dia costa molt naturalitzar aquest tema. El que es proposa és naturalitzar els cossos sense entendre'ls com objectes sexuals i aprovar la curiositat que suposa el fet de voler provar o descobrir la sexualitat. Deslligar-se de les qüestions que sotmeten als cossos en un dualisme heteronormatiu per donar llibertat a l'alumnat a descobrir el gran ventall de possibilitats. És important que el docent introdueixi la sessió parlant una mica de la seva experiència amb la sexualitat, això donarà confiança i seguretat a l'alumnat. Ha de ser un referent, demostrar que tothom en algun moment ha tingut por o ha dubtat però que ell és l'eina per ajudar-los a trobar respostes.
	MATERIAL	El material que s'utilitzarà serà la Guia del Docent. En aquesta guia hi haurà tot el material necessari per realitzar les sessions i també s'especificaran les eines que necessitaran els alumnes per participar de les activitats en cas que sigui necessari.
ACTIVITATS	Act. 1: En aquesta activitat es proposa que el docent formi 2 grups homogenis: un per nois i l'altre per noies. La finalitat és que entre tots els membres del grup facin una descripció del que ells o elles com	

		éssers sexuals creuen que és la sexualitat i la manera en què s'ha de viure aquesta des de la perspectiva del seu gènere. Què passa en el grup quan hi ha algun participant que no entra dins el concepte d'<i>hetero</i>? Recullen les definicions de sexualitat aspectes en comú o es diferencien? Perquè el gènere determina la manera en què s'hauria de viure la sexualitat?
		Act. 2: En aquesta activitat es proposarà als alumnes fer un <i>role-play</i>. El docent explicarà la situació al grup de persones voluntàries que sortiran a interpretar els rols assignats, la resta de la classe haurà d'estar molt atenta a la representació que s'està fent. Les representacions seran situacions en què d'una banda una noia explica a les seves amigues que té una xicota però que li agraden també els nois, un noi que ha sortit amb moltes noies, una dona gran que està sortint amb un noi que encara va a l'institut... La finalitat de totes aquestes representacions és que després de cada una d'elles es faci una mena de debat en les connotacions negatives que tenen per un gènere determinat el fet de participar d'una mateixa situació però amb un altre gènere. Alhora també visibilitzar les discriminacions que es produeixen en relació amb totes aquelles relacions que s'estableixen fora dels límits de l'heteronormativitat.
		Act. 3: En aquesta activitat es proposa al docent dotar els alumnes d'un espai de lliure expressió sempre i quan es recordi que tot allò que es digui no pot ser objecte de discriminació ni pot ferir els sentiments de ningú. Aquesta activitat es proposa per treballar la manera en què parlem de sexe o plaer totes i cadascuna de nosaltres, per això s'oferirà un espai perquè els alumnes puguin explicar com entenen el plaer. Primer d'una manera metafòrica i després si volen a través d'una experiència real. És important que el docent eviti que els companys puguin riure o fer burla del que es diu per tal d'ajudar a fer que tothom se senti segur d'expressar de quina manera viu la sexualitat o entén el plaer.

Taula 5: Sessió relacionada amb els estigmes i les discriminacions.

QUINES PORS TINC?	TEMPORALITAT	Aprox. 30 minuts per activitat però la temporalitat de les sessions és totalment orientativa. Serà competència del docent en consens amb els alumnes decidir el temps que dedicaran depenent del debat que s'ha generat o dels dubtes sorgits.
	ESPAI	Aula
	OBJECTIUS	Naturalitzar la diversitat afectivosexual.
		Apoderar la persona per trencar amb les seves pors.
		Crear un espai de treball basat en la confiança que permeti als alumnes sentir-se lliures.
	DESCRIPCIÓ	En aquesta sessió es proposa al docent treballar a partir d'una sèrie d'activitats que pretenen donar resposta a les pors o incerteses que suposen la descoberta de l'orientació sexual en un món on impera l'heteronormativitat hegemònica. És una tasca molt difícil la d'aconseguir deslligar a l'alumnat de les pors que suposa no adherir-se a la norma i ser expulsat d'un grup. Pertànyer a un grup en aquest moment de la seva vida és molt important perquè suposa acceptació. Així doncs és important que el docent es pugui convertir en una mena de far per il·luminar totes aquestes angoixes i pors que ens paralitzen i ens determinen per tal d'alliberar-nos i viure d'una manera més oberta la sexualitat. Es proposa que després de cada activitat el docent obri un espai per reflexionar amb els alumnes sobre el que han sentit o el que els ha suscitat l'activitat.
	MATERIAL	El material que s'utilitzarà serà la Guia del Docent. En aquesta guia hi haurà tot el material necessari per realitzar les sessions i també s'especificaran les eines que necessitaran els alumnes per participar de les activitats en cas que sigui necessari.
ACTIVITATS	Act. 1: En aquesta primera activitat es demanarà a l'alumnat que descriu en una paraula la imatge que li ve al cap quan parlem de por en referència a la sexualitat. És important que hi hagi un silenci absolut perquè tothom pugui connectar amb allò que li ve a la ment i que alhora ho pugui relacionar amb una part del seu cos. De què	

		sentim por? On està situada aquesta por dins del nostre cos? És important que aquesta dinàmica evidencii que la majoria de les nostres pors no estan en nosaltres sinó en allò que ens envolta, per aquest motiu és important visibilitzar-lo. Fer-ho d'aquesta manera ens permet treballar sobre el fet que no som nosaltres com a individus els que hem de canviar sinó que és la relació que establím amb l'entorn el que hem de modificar.
		Act. 2: En aquesta activitat es proposa fer una mena de joc per visibilitzar de nou el que suposa no pertànyer a un grup en què està la majoria. Aquesta dinàmica és coneguda com el joc dels paquets, el docent farà que els alumnes es vagin movent per l'aula i quan digui un número les persones s'hauran d'agrupar, afegint-hi característiques com l'estatura, el color de pell, d'ulls, de cabell... Què passarà quan no hi hagi companys que comparteixin les mateixes característiques? La finalitat d'aquesta activitat és evidenciar les dinàmiques socials que s'estableixen al voltant d'allò que es considera normatiu i l'exclusió que pateixen totes aquelles persones que no entren dintre.
		Act. 3: En aquesta activitat es proposa fer una dinàmica que treballi d'alguna manera la interseccionalitat però amb alguns matisos diferents. El docent demanarà a un voluntari per tapar-se els ulls però abans el farà escollir un grup de 15 persones, sense saber amb quina finalitat, de manera aleatòria. Un cop amb els ulls tapats el docent explicarà que ell o ella haurà de deixar-se caure enrere perquè els seus companys l'agafin però que abans haurà de respondre una sèrie de preguntes que aniran descartant els companys que no comparteixin la mateixa característica, així que quan acabi de respondre pot ser que cap d'aquells 15 que ha escollit estigui per recollir-la. La finalitat d'aquesta dinàmica és veure si sota la pressió de caure entesa com a quedar-se fora d'un grup, la persona menteix per ser recollida, és a dir integrada en un grup. Al final tots nosaltres mentim o deixem de pensar d'una manera o altra per aconseguir formar part d'un grup.

5.6 AVALUACIÓ

L'avaluació de la utilitat d'aquesta Maleta Pedagògica *QIR* es realitzarà mitjançant el retorn que facin els docents. A l'última pàgina de la Guia del Docent que trobaran dins la maleta, apareixerà un enllaç en què el docent podrà avaluar virtualment d'una banda la utilitat de les orientacions proporcionades per treballar els temes relacionats amb la diversitat afectivosexual i les eines i estratègies emprades per incorporar-ho a l'aula. I d'altra banda s'obrirà un formulari que també faci partícips als alumnes per tal que puguin donar la seva opinió sobre les sessions proposades i els possibles suggeriments que puguin tenir per enriquir la Maleta Pedagògica.

6. APORTACIÓ AL BAGATGE DE CONEIXEMENT DE PEDAGOGIA

Per tancar aquest treball m'agradaria fer referència a la cita següent:

«No podemos seguir consintiendo, desde una aparente ignorancia, que todo suceda, ni fingir que no pasa nada (Flores, 2008, p.21).»

La veritat és que la Pedagogia m'ha obert els ulls. Quan vaig tornar a estudiar després de deixar la meva primera carrera tenia clar que volia intervenir en l'àmbit de l'educació, havia tingut una experiència propera que m'havia fet obrir els ulls sobre les desigualtats que hi havia en l'ambient educatiu i volia aportar el meu granet de sorra per provocar un canvi. A mesura que anava coneixent els autors més rellevants de les diferents pedagogies, em vaig adonar que encara que havien fet un esforç monumental per canviar l'educació només havien aconseguit passar a la història com a un fet excepcional. La pedagogia imperant encara segueix essent política i social, suposo que per això després de 4 anys estudiant Pedagogia m'he matriculat a Treball Social.

El meu treball l'he contextualitzat a l'escola perquè és on es produeixen la majoria dels fenòmens relacionals que conformen la nostra identitat i perquè durant el període de pràctiques, l'evidència de la falta de recursos per treballar la diversitat afectivosexual i la normalització de conductes discriminatòries vers tot allò que no s'entengués com a *normal*, em van provocar la necessitat de crear un recurs que aportés el meu granet de sorra per intentar transformar les dinàmiques que s'esdevenen en l'ambient educatiu. Durant 4 anys de carrera he fet optatives d'intervenció educativa, de mediació i d'acompanyament i en cap cas he arribat a entendre com podem treballar amb els alumnes d'una manera que no els condicionem a seguir els patrons establerts per l'heteronormativitat.

Així doncs, aquest treball ha pretès incidir sobre dos aspectes que per mi són primordials: el primer és que els docents obrin els ulls i deixin de presentar-se com a contenidors d'aprenentatge que l'única missió que tenen és ensenyar una lliçó, i comencin a mostrar-se com a referents que qüestionen el que els envolta, el que prediquen i el que creuen. I per altra, que s'esdevingui un canvi en les dinàmiques que justifiquen, normalitzen i perpetuen conductes que discriminen tot allò que surt de la norma culturalment establerta.

Defenso fermament la figura del pedagog en aquest treball com a orientador de la pràctica i la intervenció educativa i alhora com a assessor o formador. Som l'eina que necessiten els docents per adquirir competències que més tard posaran en pràctica a l'aula i de les que els alumnes se serviran per fer front durant el desenvolupament del seu aprenentatge. Així doncs m'agradaria tancar la meva reflexió amb una cita de Freire:

«Enseñar no es transferir conocimiento, sino crear las posibilidades para su producción o su construcción. Quien enseña aprende a enseñar y quien enseña aprende a aprender.»

Així doncs espero que aquells que eduquem les futures generacions ho fem sota uns valors que no s'adeqüin a un règim tancat sinó que contemplin la possibilitat que tothom està en constant canvi i per tant es redefineix.

7. GLOSSARI

Aquest glossari recull les definicions que proposa Marta Breu en el diccionari LGTB (TERMCAT, 2018).

- **Binarisme:** Concepció jeràrquica d'organització social que restringeix la divisió del sexe i gènere a les categories de masculí i femení, les quals es perceben com a independents, oposades i immutables i sobre les què es fonamenta la discriminació, l'exclusió i la violència contra qualsevol identitat diferent.
- **Cissexual:** Dit de la persona que s'identifica biològicament amb el gènere que li va ser assignat en néixer.
- **Diversitat sexual:** Aquest terme es refereix a la gama completa de la sexualitat que inclou tots els aspectes de l'atracció, el comportament, la identitat, l'expressió, l'orientació i les relacions sexuals.
- **Heteronormativitat:** Sistema de pensament que presumeix que l'heterosexualitat és l'orientació sexual normal o natural i la privilegia per sobre de la resta.
- **Sexisme:** Exercici discriminatori pel qual s'adscriuen característiques psicològiques i formes de comportament, que s'assignen a rols socials fixes pel simple fet de pertànyer a un determinat sexe. Restringint i condicionant el seu desenvolupament.

8. REFERÈNCIES

- Ballarín, P. (2004). Género y políticas educativas, *Revista de Educación*, 6, 35-42.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. United States: Routledge.
- Butler, J. (2007). *El género en disputa*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Ceballos, A. (2005). ¿Qué es Queer?. Dins D. Córdoba, J. Sáez i P. Vidarte (ed.), *Teoría queer: Políticas bolleras, maricas, trans, mestizas* (p.179-181). Barcelona: Egales.
- Decret 187/2015, de 25 d'agost, ordenació dels ensenyament d'educació secundària obligatòria, DOGC 6945 §1 a 305 (2015).
- Durkheim, E. (1924). *Educación y Sociología*. Barcelona: Edicions Península.
- Feu, J. i Abril, P. (2020). Gender perspective as a dimension of democracy in schools, *Profesorado, revista de currículum y formación del profesorado*, 24(1), 1-21.
- Flores, V. (2008). Entre secretos y silencios. La ignorància como política de conocimiento y pràctica de (hetero)normalización. *Revista Trabajo Social*, 18, 15-21.
- Font, P. (2005). Educació afectiva i sexual en l'adolescència. Dins *Adolescents: relacions amb els pares, les drogues, la sexualitat i el culte al cos*. (1a ed.) (p. 81-117). Barcelona: Col·lecció Família i Educació.
- Font, P. (1991). *Pedagogia de la sexualitat*. Barcelona: Graó.
- Freud, S. (1920). Más allá del principio de placer. Dins *Psicología de las masas y análisis del yo y otras obras* (p.7-63). Paraguay: Amorrortu editores S.A.
- European Union Agency For Fundamental Rights (FRA). (2008). *Homofobia y discriminación por motivos de orientación sexual e identidad de genero en los Estados miembros de la UE*.

Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa BOE 187 § 12525 a 12546 (1970).

Ley Orgánica 8/1985, de 3 de julio de 1985, reguladora del Derecho a la Educación, BOE 159 §21015 a 21022 (1985).

Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo, BOE 238 §28927 a 28942 (1990).

Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre, de Calidad de la Educación, BOE 307 § 45188 a 45220 (2002).

Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, BOE 106 § 17158 a 17207 (2006).

Llei Orgànica 12/2009, del 10 de julio, d'Educació, DOGC 5422 § 1 a 106 (2009).

Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa, BOE 295 § 97858 a 97921 (2013).

Luxemburgo, R. (1899) *Reforma o revolución*. Madrid: Ediciones Akal.

Madrid, J. i Amanda, L. (2010). Directrices de la política educativa de género en España (1970-2010). *Educatio Siglo XXI*, 28(2), 223-244.

Monereo, C. (2015). Aproximación conceptual a la orientación sexual e identidad de género: estrategias político-jurídicas para la reivindicación de derechos del colectivo de LGBT. Dins I. Vázquez, C. Flecha, A. Guil, R. Casado, R. Martínez, M. Padilla (ed.), *V Congreso Universitario Internacional Investigación y Género: Aportaciones a la investigación sobre mujeres y género* (pp. 1231-1248). Sevilla: SIEMUS.

Pagano, L i Fernandes, N. (2018). Provocaciones de una pedagogía queer para el empoderamiento de las identidades transgéneras. Dins L. Platero, L. Pagano, N.

Fernandes, M. Carrera, X. Cid, M. Lameiras, M. Penna, W. Santos, T. Sant'Anna, A. Ocampo, R. Silva i M. Sánchez (Ed.), *Pedagogías queer* (p.72-89). Chile: CELEI.

Ramírez, F. i Mena, M. (2014). Perspectiva *queer* para la reforma curricular de la escuela para equidad de género. *Ciudad Paz-Ando*, 7(1), 106-124.

TERMCAT (2018). *Diccionari LGTB*. Recuperat de: <https://www.termcat.cat/es/diccionaris-en-linia/256/presentacio>

Tubert, S. (2003). La crisis del concepto de genero. Dins S. Tubert (Ed.), *Del sexo al genero: Los equívocos de un concepto* (p. 7-38). Madrid: Cátedra.

Sánchez, M. (2019). *Pedagogías queer ¿Nos arriesgamos a hacer otra educación?*. Madrid: La Catarata.

Sarramona, J. (2014). Les lleis d'educació després del franquisme: Implicacions per Catalunya. *Educar especial 30 aniversari*, 33-53.